

Tököly Gábor (1952–2006)

Petőfi Sándor
Az Apostol

XII. szakasz (részlet)

A gyermek ifjává lett
S az ifju férfivá.
Eszkendő esztendő után
Jött a földet meglátogatni,
S bucsút sem véve távoznak.
Őt sem kerülték ki az évek,
Elment hozzája mindenik,
S nyomott hagyott arcán, szivén.

Túl volt immár az iskolákon,
Régen kijárta azokat,
És benn volt a világban,
Az életben, az emberek között,
Hol minden lépten meglöki az embert,
S minden lökés egy darabot töröl le
A lélek zománcából
S az orcának színéből.

Beh másnak látta e világot,
Mint amilyenek képzelé!
Naponta kisebbnek tetszett előtte,
Mélyebben súlyedettnek
Az ember, akit isten
Saját képére alkotott,
Az ember, akinek szemével
A napba kéne néznie,
És e helyett a porba néz,
Mikéntha férgeket keresne,
Hogy tőlök a csuszást tanulja.
És mentül kisebbnek tetszett előtte
Az ember, annyival nagyobboknak
Látá a munkát, amire
Hivatva érezé magát.

De el nem csüggedett.
Tán oly parányit végzett, mint a hangya,
De mint az, olyan fáradatlan volt.
Szűk volt köre,
De e kört teljesen betölté
Lelkének fényivel.

Erkölcse, tudománya néki
Nebet szerzett még iskoláiban,
S midőn e pályát végezné,
Több úr hívá meg őt
Nagy s gazdag hívatatra
Ilyen kecségetéssel:
„Szegődjél hozzám; szolga léssz, igaz,
De ily urat szolgálni, mint én,
Dicsőség, és azért, hogy
Előttem meghajolsz,
Előttem ezren hajlanak meg.
Más dolgod nem lesz, mint ez ezreket
Nyúznod tehetséged szerint, s e
Könnyű munkából meg fogsz gazdagodni.”

Szilveszter megköszönté szépen
E könnyű munkát és így válaszolt:
„Azért, hogy énnekem
Szolgáim legyenek,
Én más szolgája nem leszek.
Én nem kívánom, hogy előttem
Embertársim hajlongjanak,
De ne kívánja tőlem más se, hogy
Előttem én hajoljak;
Nem ismerek nálam kisebbet
S nem ismerek nálam nagyobbbat,
S a gazdagságot illetőleg, az
Nekem talán ingyen sem kellene,
Annál kevésbé kell olyan nagy áron,
Hogy érte nyúzzak másokat!”
Ekkép szokott beszélni ő
Levett kalappal, de fölemelt fővel.

Gyászoló, végtisztességtévő gyülekezet!

„Senki sem különálló sziget, minden ember a kontinens egy része, a szárazföld egy darabja, ha egy göröngyöt mos el a tenger Európa lesz kevesebb éppúgy, mintha egy hegyfokot mosna el, vagy barátaid házát, vagy a te birtokod, minden halállal én leszek kevesebb, mert egy vagyok az emberiséggel, ezért hát sose kérdezd kiért szól a harang, érted szól.” (Hemingway: Akiért a harang szól c. regényének mottója – idézet John Donne-tól)

*

„Hullanak a nagyok! Libanon cédrusait döngeti a szél”. Ha tájainkon valaki kapcsán okkal idézhetők Lőrinczy Györgynek, a Gömör-Kishont c. hetilap egykori szerkesztőjének a súlyos szavai, akkor az Tököly Gábor, aki április 12-én távozott el közülünk – örökre.

Személyében Gömörország egyik legértékesebb fiát vesztettük el! Tőle búcsúzunk most.

*

Ki is volt ő?

A nyilvánosság előtt régészként, műemlékvédő szakemberként, történészként, szakíróként, publicistaként egyaránt ismert Tököly Gábor 1952. április 3-án született Rozsnyón. Elemi iskolai és gimnáziumi tanulmányait szülővárosa magyar tannyelvű iskoláiban végezte, majd a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának régészet szakos hallgatója volt. 1975-ben szerzett diplomát. Előbb az érsekújvári Helytörténeti Múzeum munkatársa volt, majd egy év elteltével hazatért Rozsnyóra és a helyi Bányászati Múzeum munkatársa lett. A nyolcvanas évektől előbb a rozsnyói Műemlékvédelmi Hivatal dolgozója, majd 1992-től igazgatója. 2002-től a Szlovák Nemzeti Múzeum Betléri Múzeumának történész-muzeológusa.

Régészként kezdte a pályáját, egyebek közt ő irányította a jolsvai vár, a lucskai, perlászi és hárskúti templom kutatását is, de érdeklődése hamarosan a műemlékvédelem felé fordult. E téren végzett tevékenységének részletes méltatása helyett egyetlen dologra utalok. Oroszlánrésze van abban, hogy a gömöri gótikus falképfestészet, s ennek révén szűkebb hazánk bekerült az európai köztudatba. Hogy az ezt bemutató kiállítás bejárta Európát! Hogy ma az ún. „gótikus út” kiemelt program.

Mindannyian, akik ismertük őt, már nem léphetünk be úgy gömöri gótikus templomainkba, hogy a falakról reánk néző szentek és királyok tekintetében ne lássuk őt is...

Kiemelt gondja volt kallódó kastélyainkra, kúriáinkra. Szembesítette egykori valóságukat mai állapotukkal – egyidejűleg tükröt tartva elénk: látjátok, mi történt velünk? Kétkötetes művét, amely a *Kastélyok, kúriák, udvarházak Gömörben* címet viseli, szétkapkodták.

*

Gyászol Gömörország! Egy hűséges, elkötelezett és fel-

készült fiát veszítette el.

Nagy költőnket, Ady Endrét hívom most segítségül. 1909-ben leírt szavait ugyanis fölöttébb időszerűnek érzem.

Föl-földobott kő, földedre hullva,
Kicsi országom, újra meg újra
Hazajön a fiad.

Messze tornyokat látogat sorba,
Szédül, elbúsong s lehull a porba,
Amelyből vétetett.

Mindig elvágnyik s nem menekülhet,
Magyar vágyakkal, melyek élülnek
S fölhogadnak megint.

Tiéd vagyok én nagy haragomban,
Nagy hűtlenségben, szerelmes gondban
Szomorúan magyar.

Föl-fölhajtott kő, bús akaratlan,
Kicsi országom példás alakban
Te orcádra ütök.

És, jaj. Hiába, mindenha szándék,
Százszor földobnál, én visszaszállnék
Százszor is, végül is.

Két oka is van, amiért felidéztem ezt a verset.

Eltávozott barátunk hűsége töretlen volt szeretett városához, Rozsnyóhoz, országához, Gömörországhoz. Az esetenkénti dorgálásban is. És töretlen volt a hűsége nemzetéhez, anyanyelvéhez is!

És úgy volt hűséges nyelvéhez és nemzetéhez, hogy ez mindenkor a szlovákság felé való nyitottsággal, a német gyökerek megbecsülésével, az antik hagyományokból sarjadt, kereszténység által kiteljesített európaiság vállalásával párosult. Ahogy ez Rozsnyón a Tichy testvérek, Mikulik József és mások örökében évszázadokon át természetesnek számított. Patrióta volt, a szó legnemesebb értelmében. Európai polgár a Drázus partján, egy a 20. század katalizma során provincialitásba süllyesztett, lezüllesztett város romjain. A folyamatosságot testesítette meg eltávozott Barátunk. Személyesen példázva azt, hogy a szellem nem mennyiségi kategória!

Mindezt megvallotta, minderről tanúságot tett szóban és írásban, könyvben, fényképeken és filmen, előadásban és kiállításon.

Őt magát szeretném idézni:

„Rozsnyón, ebben az egykor három kultúra éltető táptalaján virágzó városban, az anyagi jólétet hosszú századokon át biztosító és megkülönböztetett tiszteletnek örvendő bányászat mellett mindig is nagy becsben volt a műveltség és a tudás. [...] Patinás tanodáiban tudós tanárok oktatták a város hírét messze földre vivő ifjakat. A rajzot nem ritkán festőművészek, az irodalmat írók és műfordítók, a történelmet a múlt kutatásában jelentős eredményeket elért, európai

szinten gondolkodó és alkotó tanárok oktatták a gimnazistáknak. A templomi karzatokról zengő kórusok élén a zeneszerzésben is jártas muzsikuskok álltak. [...] Tiszteletreméltó polgármesterek városuk gazdag hagyományainak bűvöletében vaskos kötetekben írták meg a múlt egy-egy szeletének történetét, művelt polgárasszonyok szerteágazó jótékony célú tevékenységük mellett verseket, novellákat vetettek papírra, vagy éppen helytörténettel foglalkozó írásaikkal léptek a mindig hálás olvasóközönség elé. Országos hírnévre jutó színészek pályája indult a színházkedvelő város színpadáról. Szerteágazó tudományos tevékenységet folytató papok látták el kézírataikkal a városban működő nyomdákat, és bölcsen támogatták a gondjaira bízott tehetségek kibontakozását. A történelmi levegőjű és hagyományaira büszke városban irodalmunk több jeles képviselőjének bölcsője ringott, és a legendákkal kiszínezett múlt nem egy klasszikusunk alkotásainak ihletője volt. A rozsnyóiak évszázadokon át álló tisztelettel őrizték a város híres szülőiteinek és a városuk falai között megforduló nagyjaink emlékét.“

Ennek a városnak állított emléket a *Rozsnyó könyve*, illetve a *Ki kicsoda Rozsnyón* c. könyveiben, mindkettő a Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület Gömör-Kishonti Téka c. sorozatában jelent meg. Tököly Gábor Egyesületünk elnökségi tagja, s az Egyesület által jegyzett Gömörország c. folyóirat szerkesztőbizottsági tagja is – volt.

*

„Mindennapi gondjaink özönében gyakran megfeledke-zünk arról az ajándékról, hogy e páratlanul gazdag földda-rabon, elődeink által létrehozott kincsek között élhetünk, és bizony meg szoktunk feledkezni a szent kötelességről is, a-melyet árnyas temetőinkben porladó őseink róttak ki ránk: őrizni a múlt értékeit, ápolni a hagyományokat, melyek e kis földet már nem egyszer az egekig emelték.” – olvassuk Tőle egy másik helyen.

A Gömörország c. könyv újrakiadásakor vetette pedig ezt papírra: „...Ez az újjászületés némileg szimbolikus dolog. Ugyanis nagyon ránk férne, mint gömöri polgárookra és ráférne kedves szülőföldünkre, a világ legszebb, legotthono-sabb csücskére, drága Gömörországunkra is.”

Nem csak szólt, de másokkal karöltve cselekedett is!

Tököly Gábor virtuális országunk, Gömörország-Gemer-sko-Gömörland alapító atyáinak egyike. Annak az ország-nak, amely az olyannyira megnyomorított Gömör és Kis-Hont újbóli felemelése érdekében alakult.

Újkori Antheusz-ként élte az életét. A szülőföldből mér-tett erőt, ha megfáradt.

Megbecsülték-e, megbecsültük-e életében? Tegye fel ki-ki magában és magának csendesen a kérdést. Válaszolhat is rá. Én ezt hallható szóval teszem.

Életében jobbjára elkerülték a formális elismerések, kitüntetések. Az Ő esetében igencsak indokolt hivatkozni a-ma bölcsre, aki egy idevágó felvetésre így válaszolt: inkább azt kérdezzék, miért nem állítottak még szobrot neki, mint-hogy úgy tegyék fel a kérdést: miért van szobra ennek az em-bernek?

Tudjuk, életében távol állt tőle a hiúság, az önmuto-gatás. Tette a dolgát. Talán semmi nem riasztotta jobban, mint a kicsinyesség. Ám mindezek tudatában is döbbenen szembesülünk például azzal a ténnyel, hogy neve nem szere-pel abban a lexikonban sem, amely a szlovákiai magyar jele-seknek hivatott emléket állítani!

Miért?

*

Barátunk most megtér abba a rozsnyói pantheonba, a-melynek életében oly monumentális emléket állított. Eggyé válik az anyafölddel, hogy szilárdabb legyen a talaj, amelyen földi életünkben járunk. Az Ő példája, vállalása is igazolja az általa mottóként idézett Borsody Béla szavait: „mert rombol bár a vén idő / nem győz a szellemen.” Ebben az erős meg-győződésben osztozunk Vele és búcsúzunk Tőle.*

B. Kovács István

„Embermódra élsz, ha igazságosan élsz. Ha minden cse-lekedeted és szavad alján a szándék van: nem ártani az em-bereknek. Ha megkísérled – feltűnés és hiú szerep nélkül – segíteni az embereknek. Néha csak azzal, hogy nem hallga-tod el az egyszerű igazságokat. Néha csak azzal, ha nem mondod tovább, amit mások hazudnak. Néha csak azzal, hogy nem mondasz igent, mikor mindenki kiabál: „Igen, i-gen!” Egy életen át, következetesen, nem beleegezni abba, a-mi az emberek hazugsága, nagyobb hősiesség, mint alkal-milag hangosan és mellveregetve tiltakozni ellene.” (Márai Sándor)

Mert a legrosszabb mégiscsak az a másnap. Mikor bi-zonyossá válik, hogy az az örült hírvivő igazat mondott. És a hír minden, csak nem igaz. És nem lehet már mit kezdeni ez-zel a nappal, ezzel a világgal: a piacon nem történik semmi – innen mennem kell, de a Berzéti utcában és a Dráhus-parton sem. Az evangélikus templomnál most egy gazos telek – ezen túl nőtt fel Gábor meg hűgai. A Pósch-kertben ismeretlenek szaladgálnak, kerülgetem az új kultúrházat – itt volt egykor a Klepus. A zárdába kéne ilyenkor elbújni, egykori iskolánk-ba, itt most talán békesség van. A régi ispotály felé nem me-rek menni – itt, a műemlékeseknél volt igazgatása alatt Rozsnyó egyik szellemi központja – ide nem, mert mi, ha ez nem dőlt még össze – vagy lehet, még a Mária-bánya sok vi-ze sem közeledik a város felé? Hogy dőlné össze ilyenkor valami, mozdulna meg a föld, vagy nyílna meg a tárna! Mert ha nem most, mikor? Ha egykoron az őrtorony pontos órája megérezte az emberi szenvedést, s megállt, most akkor miért nem?! Az a négy-öt magyar. Ha van. Ha éppen mégis van... Rozsnyón. Ha éppen nem vásárol, gyomlál, takarít... Ha van az az egy-kettő, ki dörömből addig is... Aztán ha itt is a négy-öt magyar összehajol... És dadog csak: „Meg kell mondani, ki szól majd közlünk, meg kell mondani tisztes-ségesen, hogy milyen sokat tett ezért a vidékért, meg hogy jó volt vele találkozni, mert mindig olyan eredetit tudott mon-dani.” Négy-öt magyar ha összehajol. S dadog. Ha...

„Ez itt pedig magam vagyok,
Régi tüzek fekete üszke
S fölöttünk végzet-szél füttyül,
Szaladj tőlem, átkozz, gyűlölj,
Avagy légy rám ujjongva büszke”
(Ady Endre)

Napról-napra, hónapról-hónapra lett s volt egyre biztosabb pontja Rozsnyónak Tököly Gábor. Ott, hol évtizedek óta nem tisztelik, becsülik a tudást, az emberi tartást, a nemes ügyek őszinte és kitartó felmutatását és védelmét; itt lett az, kire egyre inkább fel kellett nézni. S itt, a közelében élve láttam, hogy ezt megteszi egyre több tudatlan is. Egyre szilárdabb és megkerülhetlenebb lett. Hogy itt Rozsnyón szégyennebbek lettünk, magyarok, szlovákok, cigányok, csehek? De még mennyire! Mennyire? Van-e, ki meg tudja mondani? Lesz-e ezután itt, kinek olyan fontos a sok múltból maradt épített és szellemi örökség, Rozsnyó, Gömörország kincsei, mint neki volt? Felesleges kérdés. Nem lesz... Akkor mi lesz?

„Zeusz szerette öreg barátját, édesapámat, s a csillagok közé helyezte a Nyilas csillagképének alakjában. Itt, az állatövben, hol a látóhatár fölött, hol a látóhatár alatt, részt vesz sorsunk irányításában, ámbrá manapság már alig akad halandó lélek, aki szemét tisztelettel fordítaná az Ég felé, s még kevesebb, aki rászánná magát, hogy a csillagokat tanulmányozza.” (Esterházy Péter)

Ambrus Ferenc

Indulj hát

Add, hogy távozzék tőlem ez a keserű pohár! Mindazonáltal legyen meg a Te akaratod. Hogyan értsem meg a megérthetlent, én, aki kicsi vagyok? Hogyan beszéljek elmúlásról akkor, mikor delelőn a Nap, mikor érett sugárait ontja szanaszét s nyomán élet, erő, megmaradás terem. Itt állok, másként nem tehetek, hitet teszek az ember mellett, hitet teszek az alkotó szellem mellett.

Nem így képzeltem el a legközelebbi találkozást. Nem így. Sokszor, sok helyen hozott minket össze a sors. Veled, a gömői Atlasszal, aki vállain hordtad ennek a vidéknek minden bánatát, szépségét. Óvtad, védted, mentetted a menthetőt. Kúriák, kastélyok, templomok hűvös falai között mérted a múltat, azzal az emberi mértékkel, ami a jövő számára példa lehet. Nem így képzeltük a rendet, de az idő ebbe is beleszólt. Nem változtathatunk már semmin együtt. Nem maradt más, csak a hátramaradt üzenet, a kiállítás tisztaságának emléke, meg az emberség, amit Tőled tanulni lehetett. Ez éppen elég.

Indulj hát! Itt vagyunk, tieid, híveid, szeretteid, kedves néped morzsányi gyülekezete, itt állunk a földi pályád végén. A test múlandósága tudott, a lélek halhatatlanságát vélni tudjuk. Indulj hát, el, azon a csillagpályán, amelyet most kiszabtak Neked. Ha a földi létnek vége szakadt, mit tehetünk? Próbáljuk meg, emelkedjünk felül fájdalom, szo-

morúságon. Emlékezzünk azokra a percekre, amelyek megtartó erőt tudnak adni. Amit most látunk, az már nem is Te vagy. Hiszen Te vitatkoznál, érvelnél, mondanád a magadét. Már nem teheted. El kell fogadnunk. Más erők, más hatalom szólított szolgálatába, Téged, aki mindig szolgáltál. Menj, indulj! Elbocsájtunk, de nem feledünk. Legyen tiéd a más látásmód, figyelj lenti mozgásunkat, ha teheted, segíts, ha mással nem is, egy sűgással, egy eszünkbe jutó pillanattal, amikor még együtt voltunk.

Menj, utadra! Engedünk. Nem fogadkozunk, nem ígérünk, csak megpróbálunk hűek maradni. Atlasz eldőlt! Bennünk egy világ romokban. Eldőlt Gömör Atlasza s terheit most töredékekből kell újra összerakni, újra vállunkra venni és számítani azzal, lélekben ott állsz mellettünk, enyhíted terhünket.

Indulj, menj! Majd találkozunk!

Szászi Zoltán

* Elhangzottak Rozsnyón, 2006. április 15-én. Szerkesztett változatok.

